

HOITOSUUNNITELMA

HELSINKI, KANNELMÄKI

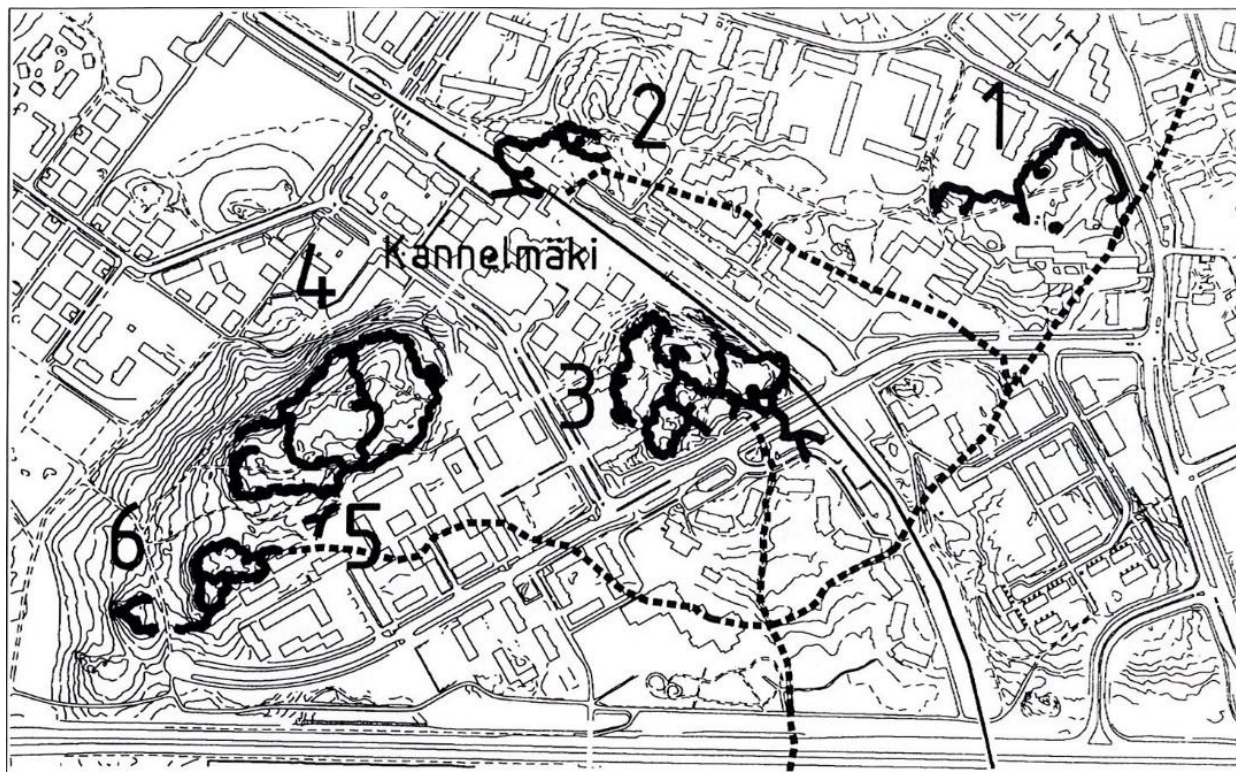
Tukikohta XX:1 Kannelmäki, Kannelkallio
(Muinaisjäännösrekisterikohde 1000013748)
Helsingin kaupunginmuseo/Heini Hämäläinen

Johdanto

Tämä on hoitosuunnitelma I maailmansodan aikaiselle maalinnoitekohteelle tukikohta XX asema 1 (Kannelmäki, Kannelkallio). Asema 1 sijaitsee Helsingissä Kannelmäen kaupunginosassa, metsäisessä puistosaarekkeessa, jonka läpi kulkee ulkoilupolku. Kohteen ympärillä on kerrostaloasutusta. Kohteen muinaisjäännösrekisteritunnus on 1000013748.

Kohteen sijainti ja ympäristö

Kannelmäen tukikohta XX kuuluu Helsingin ympärille 1. maailmansodan aikana rakennettuun linnoitusketjuun. Venäläiset alkoivat rakentaa linnoitteita Pietarin suojaksi vuonna 1914 tavoitteena Suomenlahden pohjukkaan johtavan väylän sulkeminen ja saksalaisten maihinnousun estäminen Suomen rannikolla. Tukikohdan XX rakentaminen aloitettiin vuonna 1915. Tukikohdan kuudesta asemasta nro 5 on hävinnyt ja osia muista asemista on hävinnyt rakentamisen johdosta. 1. maailmansodan aikaiset linnoitteet ovat muinaismuistolain suojaamia.

Tukikohta XX:n olemassa olevat asemat ja näistä itäisin asema 1 (Kannelkallio) sijaitsee junaradan itäpuolella kuvassa oikeassa laidassa. Mustat katkoviivat ovat asemia yhdistäviä tykkiteitä. Lähde: Laine, S. 1996; s. 71. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsinki: Helsingin kaupungin Rakennusvirasto.

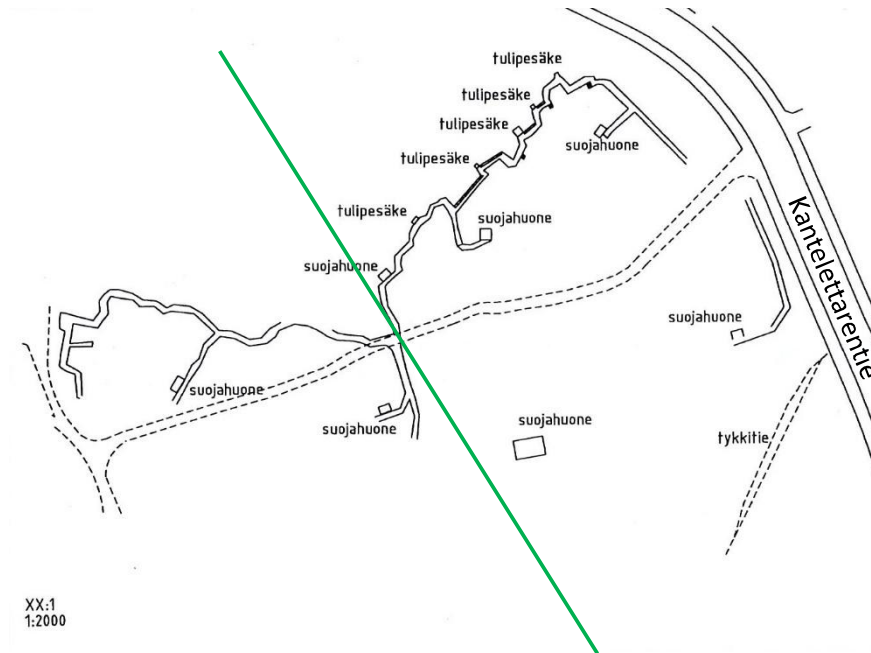
Tukikohdan asemat sijaitsevat Pelimannintien pohjoispuolella, Kannelmäkeä halkovan junaradan molemmin puolin. Junaradan länsipuolella sijaitsevat asemat 3, 4 ja 6 ovat varsin hienoja kokonaisuuksia. Näitä on viime vuosina hoidettu Kriminaalihuollon tukisäätiön Maalinnoite-hankkeen toimesta. Hankkeessa hoidetaan Helsingin alueen linnoitekohteita yhdyskuntaseuraamuksiin sisältyvänä työpalveluna Rakennusviraston, kaupunginmuseon ja Museoviraston ohjauksessa.

Tukikohdan XX asema 1:n sijainti Kannelmäen alueella punaisella renkaalla ympyröitynä. Pohjakartta: Helmi – Paikkatietovipunen – kantakartta.

Hoitotoimien suhteen olen jakanut aseman 1 kahdeksi kokonaisuudeksi; itä- ja länsipuoliskoon. Puoliskot ovat seuraavassa kartassa erotettu viivalla. Hoitoalueiden raja kulkee kohdassa, missä metsäalueen läpi kulkeva kevyen liikenteen väylä kulkee yhdysraudan yli linnoitealueen keskivaiheilla. Tämä erottelu johtuu siitä, että kohde on melko laaja ja hoitamattomana kohteen ympäristöön on ehtinyt kasvaa runsaasti eri-ikäistä puustoa sekä matalampaa kasvillisuutta.

Tässä hoitosuunnitelmassa kuvataan hoitotoimia aseman sekä itäisen osan että läntisen osan kohdalta. Adoptoi monumentti –hankkeen näkökulmasta kohteen eri puoliskoja voisivat hoitaa eri ryhmät ja he mahdollisesti (toivottavasti) voivat tehdä yhteistyötä toistensa kanssa.

Asema 1:n rakenteita metsäisessä puistosaaressa. Vihreä viiva osoittaa linnoitteen jakoa kahdeksi hoidettavaksi alueeksi. Länsiosassa A on maahan kaivettua ja kallioon louhittua hautaa sekä kaksi räjäytettyä suojahuonetta. Itäpuoliskossa B on maahan kaivettua yhdys- ja taisteluhautaa, suojahuoneita, konekivääriasemia sekä katkelma tykkitietä.

Kohteen yleiskuvaus

Asema 1 sijaitsee Kannelkallion metsäisessä puistosaaressa Kantelettarentien ja Kantelettarenkujan risteuksen luoteispuolella. Asema on rakennettu hieman ympäristöstään kohoavan avokallion läikittämän alueen rinteille. Torjuntasuuntana on luode. Linnoitekohteella on kallioon louhittua sekä maahan kaivettua yhdys- ja taisteluhautaa, joka on osittain tuettu harkkokenkivimurauksella ja betonilla. Taisteluhautaa on 45 metriä. Kohteella on viisi muurattua avointa tulipesäkettä, joita haudat yhdistävät toisiinsa. Yhdyshaudoista nousee linnoitteen taustalle ainakin neljät portaat.

Kohteeseen kuuluu myös seitsemän betonista valettua suojahuonetta, joista osaan rakenteellinen yhteys on katkennut alueen täyttämisen tai tuhoutumisen takia. Kaikki katetut rakenteet on räjäytetty, mutta yhden suojahuoneen katon räjäytys on epäonnistunut. Tämä sijaitsee aseman kaakkoisosassa, missä on myös katkelma tykkitietä, joka on peittynyt karikkeella. Puolustusasemasta osa on tuhoutunut.

Linnoitealueen poikki kulkee viimeistään 1980-luvulla rakennettu itä-länsi-suuntainen hiekkapäälysteinen ulkoilupolku. Linnoitealueen keskellä ulkoilupolun varressa on avointa aluetta, mutta muutoin alue on varsin metsäinen.

Linnoitteen rakenteet ovat rehevän eri-ikäisen puuston ja kasvillisuuden peitossa. Linnoitteen rakenteisiin on myös kertynyt jätettä, risukkoa ja lahoavaa puuta. Aseman rakenteissa ja niiden lähiympäristössä kasvaa kookkaita mäntyjä, eri-ikäisiä havu- ja lehtipuita, kuten kuusta, pihlajaa, vaahteroita ja pajua, sekä runsaasti pensaskerroskasvillisuutta, kuten terttuseljaa ja vatukkoa. Runsaana esiintyy myös horsma, nokkonen, kielo ja saniaiskasvit. Kesällä kasvillisuus peittää rakenteet tehokkaasti. Kohteen rakenteet vaikuttavat säilyneen kohtuullisen hyvässä kunnossa.

Kuva Kannelkallion alueesta vuonna 1976. Linnoitteen yhdyshaudat näkyvät kuvassa tummina viivoina, jotka ovat hautojen varjoja. Alueen itäosassa on myös avoimempaa kallioaluetta. Ulkoilupolkua alueen läpi ei vielä ole. Se näkyy ilmakuvassa vuodelta 1988. Lähde: Helsingin kaupungin intranet: Helmi – Paikkatietovipunen – Ilmakuvat.

Kohteella ei ole syviä pudotuksia, joten kohde on turvallinen liikkua. Rakenteiden esiin raivaaminen lisää kohteen havaittavuutta ja turvallisuutta. Se on hyvin saavutettavissa ja alueelta on helppo kuljettaa raivattua jätettä pois. Kohteella havainnollistuvat hyvin torjuntasuunta ja taustalla olevat suojahuoneet, vaikka kaikki eivät ole enää rakenteellisesti yhteydessä toisiinsa. Kohteen koordinaatit ovat: Koordinaatit: P = 6679992, I = 382928 (ETRS-TM35FIN-koordinaatisto).

Aiemmat hoitotoimet

Kohdetta ei ole hoidettu aiemmin.

Luontoarvot

Kohteella ei mainita olevan erityisiä luontoarvoja.

Kulutus ja käyttömahdollisuudet

Alue on vilkkaassa virkistyskäytössä ja helposti saavutettavissa. Tällä hetkellä on suunnitelmissa rakentaa/rakenteilla kohdetta halkovan ulkoilupolun varteen kuntoilupiste, mikä mahdollisesti lisää

liikkuja alueella. Linnoitealueella risteilee myös muita luonnostaan syntyneitä kinttupolkuja. Alue sopisi mainiosti myös matkailu- ja opetuskäyttöön.

Varustus

Kohteella ei ole info-kylltiä.

Tutkimukset ja kohdekäynnit

1995 Sirkku Laine / Helsingin kaupungin rakennusvirasto, inventointi

2014 John Lagerstedt & Vesa Laulumaa, arkistoseelvitys. Huomautuksia: John Lagerstedt ja Vesa Laulumaa: Helsinki. Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Inventointiselvitys 2014. Museovirasto. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tilaama selvitys yleiskaavoitusta varten.

2015 & 2016 H. Hämäläinen, tarkastus

Hoito-ohje kohteen itäpuoliskolle B, keskikoordinaatti P = 6680008, I = 382963 (ETRS-TM35FIN)

Puolustusaseman itäpuoliskossa on ulkoilupolun pohjoispuolella maahan kaivettuja yhdys- ja taisteluhautoja, joita on tuettu osittain harkkokivimuurauksella tai betonilla. Haudat yhdistävät toisiinsa viisi tulipesäkettä sekä kolme betonista räjäytettyä suojahuonetta. Ulkoilupolun eteläpuolella on katkelma tykkietietä sekä kaksi suojahuonetta, joista toinen on ehjä.

Kuva on kohteen koillisosasta kuvaussuuntana eteläkaakko. Yhdyshaudan pohjalla lojuu puujätettä ja sivummalla joku vaatekappale. Kohteen siistimisen alkuvaiheessa voisi keskittyä vain roskan ja maatuvan puujätteen putsamiseen linnoitteen rakenteista. Kuvat: Heini Hämäläinen/HKM 14.9.2015.

Hoitotoimien yleisinä tavoitteina koko kohteelle voidaan määritellä seuraavaa: hoidon tavoitteena on pitää muinaisjäännös ja sen ympäristö puhtaana roskista. Lisäksi tavoitteena on estää maatuvan jätteen ja lahoppuun kertymistä rakenteisiin. Pidemmän ajan kuluessa tavoitteena on maiseman avartaminen: rakenteita raivataan vesakosta ja kasvillisuudesta ja näin linnoitejäänteiden säilymistä vahvistetaan. Kohde pidetään helposti tarkasteltavana, jotta se on turvallinen alueella liikkuville.

Kohteen hoitotoimet kannattaa aloittaa vaiheittain, jotta alueen siistiminen ei käy liian työlääksi. Linnoitekohteen hoitotoimien vaiheet voidaan määritellä seuraavasti:

Vaihe 1. Hoitotoimien ensimmäisessä vaiheessa muinaisjäännös ja sen lähiympäristö putsataan roskista. Tämä koskee sekä ulkoilupolun pohjoispuolella sijaitsevaa yhtenäistä puolustuslinjaa että taustalla olevia suojahuoneita ja tykkiketä. Ehjä suojahuone siistitään **vain** ulkopuolelta, sen sisään ei saa mennä, sillä se voi olla vaarallinen niin rakenteiden, kuin sisään kertyneen jätteenkin johdosta.

Kuvissa kohteen kaakkoisosassa sijaitseva ehjä suojahuone, jonka ympäristöä siistitään vain päällisin puolin. Sen sisään on kertynyt jätettä, mutta sen sisäpuolelle ei vaarallisuuden takia saa mennä.

Vaihe 2. Poistetaan rakenteisiin kertynyt maatuva risu- ja oksajäte ja pyritään estämään humuksen kertymistä. Tämän voi tehdä ensimmäisen vaiheen yhteydessä, mikäli intoa riittää. Maatuvan jätteen poisto saattaa vaatia muutaman hoitokerran.

Roskat, risujäte ja tuorein maatuva biojäte kerätään linnoiterakenteista pois säännöllisesti vuosittain, jotta sitä ei kertyisi enempää. Varsinaista hautojen pohjien esille kaivamista ei ole syytä tehdä. Hautojen liiallinen syventäminen voi aiheuttaa maarakenteiden luhistumisen. Alueelta ei ole tarkoitus myöskään poistaa kaikkea lahoppuuta, vaan sitä jätetään sinne lahottajaeliöiden hyödynnettäväksi.

Linnoitteen pohjoislaidan yhdyshautaa etelään kuvattuna. Hautaan on kertynyt puujätettä.

Vaihe 3. Kun kohde on putsattu irtojätteestä, voi seuraavassa vaiheessa (esimerkiksi seuraavana vuonna) alkaa raivata linnoitteen rakenteista pensaskerroksen kasvillisuutta (vatukkoa, terttuseljaa) ja nuorta puiden vesakkoa (maksimissaan ranteenpaksuista lehtipuustoa) pikkuhiljaa harventaen, jotta ympäristön yleisnäkymä pysyisi tasapainoisena. Vadelmikkaa voi jättää jonkin verran paikallisten poimittavaksi. Vähittäisellä rakenteiden raivaamisella vältetään myös äkilliset valoisuuden muutokset, jotka saattavat vaikuttaa kenttäkerroksen kasvillisuuteen. Liiallista saniaiskasvustoa voi myös harventaa. Ruohovartista kasvillisuutta jätetään suojaamaan rakenteita. Sammalia ei poisteta rakenteiden pinnoilta. Kookkaampaan puustoon tai linnoitteen rakenteisiin ei ole tarvetta kajota.

Taimet ja pensaat katkaistaan läheltä maan tai rakenteen pintaa ja kasataan paikkoihin, mistä ne on helppo kuljettaa pois. Tästä sovitaan kaupungin Maankäyttö ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuuden tai Staran edustajien kanssa erikseen (kaupungin puisto- ja viheralueista aiemmin vastannut Rakennusvirasto kuuluu toimialauudistuksen myötä tähän laajempaan kokonaisuuteen).

Kun kohteen hoidossa on päästy kolmannen vaiheen loppuun ja on saatu kasvillisuutta ja vesakkoa raivattua linnoitteelta, niin voisi yhteistyössä Maankäyttö ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuuden edustajien kanssa keskustella myös kookkaampien puiden raivaamisesta linnoitteen rakenteista. Kookkaat puut voivat juurillaan ja esimerkiksi kaatuessaan aiheuttaa vaurioita linnoitteelle.

Kuvassa on yhdyshautaa linnoitteen itälaidasta etelään päin kuvattuna. Vasemmanpuoleinen (itäinen) rinne on maavarainen. Kuvassa näkyvien hieman paksumpien puiden kaltaista puustoa ei ensivaiheissa poisteta. Sen sijaan roskien ja maatuvan jätteen poiston jälkeen voi kohteelta raivata vadelpensaita, horsmaa, ohutta puun vesakkoa sekä liiallista saniais kasvustoa. Sammalia ei poisteta rakenteiden pinnoilta.

Kohteen kaakkoisosassa sijaitsevan tykkkien katkelman yhteydestä voi myös poistaa kasvillisuutta ja matalaa vesakkoa, jotta sen rakenne tulisi paremmin esille. Turvetta tai humusta ei lähdetä tässä vaiheessa poistamaan tykkkien päältä.

Hoitotoimien pitkäjänteisenä tavoitteena on avoimempi maisematila, jotta linnoite olisi helposti tarkasteltavissa, viihtyisä sekä turvallinen alueella liikkuville. Tavoite on myös estää linnoitejäänneiden tuhoutumista kasvillisuuden vaikutuksesta. Kohteesta voi saada näyttävän ja sitä kautta lisätä kohteen tunnettuutta ja arvostusta. Jatkossa voisi harkita infokyltin pystyttämistä.

Linnoitteen pohjoislinjaa itään päin kuvattuna. Vattu ja puusto on vallannut rakenteet.

Hoito-ohje kohteen länsipuoliskolle A, keskikoordinaatti P = 6679981, I = 382868 (ETRS-TM35FIN)

Linnoitekohteen länsipuoliskossa on kallioon louhittua sekä maahan kaivettua yhdys- ja taisteluhautaa, joka on osittain tuettu harkkokivimuurauksella ja betonilla. Yhdyshaudasta nousee linnoitteen taustalle yhdet portaat. Länsiosassa on kaksi betonista valettua suojahuonetta, jotka on räjäytetty. Toinen näistä sijaitsee ulkoilupolun eteläpuolella aivan polun laidassa. Kohteen länsipäässä on pyöröhirsirakenne, joka on ilmeisesti jonkinlainen uudempi rakennelma. Osa asemasta on täytetty ja hävinnyt.

Linnoitteen länsipuoliskolla voi noudattaa samoja hoito-ohjeita kun itäpuoliskollakin.

Vaihe 1. Hoitotoimien ensimmäisessä vaiheessa muinaisjäännös ja sen lähiympäristö putsataan roskista. Tämä koskee sekä ulkoilupolun pohjoispuolella sijaitsevaa yhtenäistä puolustuslinjaa että eteläpuolella olevaa suojahuonetta.

Vaihe 2. Poistetaan rakenteisiin kertynyt maatuva risu- ja oksajäte ja pyritään estämään humuksen kertymistä. Tämän voi tehdä ensimmäisen vaiheen yhteydessä, mikäli intoa riittää. Maatuvan jätteen poisto saattaa vaatia muutaman hoitokerran.

Roskat, risujäte ja tuorein maatuva biojäte kerätään linnoiterakenteista pois säännöllisesti vuosittain, jotta sitä ei kertyisi enempää. Varsinaista hautojen pohjien esille kaivamista ei ole syytä tehdä. Hautojen liiallinen syventäminen voi aiheuttaa maarakenteiden luhistumisen joillain alueilla. Alueelta ei ole tarkoitus myöskään poistaa kaikkea lahoppuuta, vaan sitä jätetään sinne lahottajaeliöiden hyödynnettäväksi.

Kuvassa on todellakin polun eteläpuolella sijaitseva räjäytetty suojahuone. Katon betonipaloissa kasvaa sammalta. Suojahuoneen rakenteissa kasvaa nuori kuusi sekä lehtipuiden taimia ja vatukkoa. Näitä voi poistaa, kun roskat ja lahoava jäte on poistettu. Kookkaampiin puihin ei hoitotoimien alkuvaiheessa kajota.

Vaihe 3. Kun kohde on putsattu irtojätteestä, voi seuraavassa vaiheessa (esimerkiksi seuraavana vuonna) alkaa raivata linnoitteen rakenteista pensaskerroksen kasvillisuutta (vatukkoa, terttuseljaa) ja nuorta puiden vesakkoa (maksimissaan ranteenpaksuista lehtipuustoa) pikkuhiljaa harventaen, jotta ympäristön yleisnäkymä pysyisi tasapainoisena. Vähittäisellä rakenteiden raivaamisella vältetään myös äkilliset valoisuuden muutokset, jotka saattavat vaikuttaa kenttäkerroksen kasvillisuuteen. Ruohovartista kasvillisuutta jätetään suojaamaan rakenteita. Sammalia ei poisteta rakenteiden pinnoilta. Kookkaampaan puustoon tai linnoitteen rakenteisiin ei ole tarvetta kajota. Räjätettyjen suojahuoneiden betonilokareet ovat osa linnoitetta eikä niihin kajota.

Polun eteläpuolella sijaitsevan suojahuoneen rakenteet ja muodon saisi paremmin esille matalan kasvillisuuden raivaamisella. Siihen olisi helppo tutustua, koska se on aivan polun laidassa. Taimet katkaistaan läheltä maan tai rakenteen pintaa ja kasataan paikkoihin, mistä ne on helppo kuljettaa pois. Tästä sovitaan kaupungin puisto- ja metsäalueista vastaavan tahon kanssa kaupunkiympäristön toimialalla (Kaupunkiympäristön toimiala – Rakennusvirasto – Katu- ja puisto-osasto – ylläpitotoimisto).

Kuten itäisen linnoitteen osan kohdalla, myös länsiosan hoitotoimien pitkäjänteisenä tavoitteena on kohteen havaittavuuden, säilyvyyden, viihtyisyyden ja turvallisuuden parantaminen. Tavoite on myös estää linnoitejäänteiden tuhoutumista kasvillisuuden vaikutuksesta.

Vaikka kohde on suhteellisen laaja kahteenkin hoitoalueeseen jaettuna, sopii kohde mielestäni vapaaehtoisten hoidettavaksi. Hoitotoimenpiteet koostuvat ensivaiheessa linnoitteiden siivoamisesta ja kasaantuvan humuksen poistamisesta. Sen jälkeen vaiheittaisesta, pikkuhiljaa etenevästä pensaskerroksen kasvuston sekä nuoren vesakon ja taimien raivaamisesta. Tämä kohde olisi hoidettuna hieno arkeologinen nähtävyys ja tutustumiskohde ja linnoitteen kompaktin koon johdosta tutustuminen on helppoa.

Kuvassa aseman länsiosassa sijaitsevaa harkkokivistä muurattua yhdyshaudan seinämää koilliseen kuvattuna. Haudan pohjalla ja rakenteissa kasvaa lehtipuiden vesakkoa ja vatukkoa.

Linnoitteen länsiosan kallioon louhittua yhdyshautaa, jonne on juurtunut nuorta lehtipuiden vesakkoa.

Linnoitteen länsiosassa ulkoilupolun pohjoispuolella sijaitseva räjäytetty suojahuone kasvillisuuden valtaamana. Kuvaussuunta länteen.

Linnoitteen länsiosassa ulkoilupolun pohjoispuolella sijaitsevat linnoitteen taustalle nousevat portaat. Portaat ovat viehättävä yksityiskohta. Näitä pitkin pääsisi hyvin yhdyshaudan pohjalle tutustumaan kohteen rakenteisiin. Kuvaussuunta etelään.

Helsingissä 22.6.2017 Heini Hämäläinen/Helsingin kaupunginmuseo

LÄHTEET

Raportit

Lagerstedt, John & Laulumaa Vesa 2014: Helsinki, - Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Inventointiselvitys. Museovirasto-arkeologiset kenttäpalvelut.

Kirjalliset lähteet

Lagerstedt, John 2014: Viaporin maarintama. Retkiopas ensimmäisen maailmansodan linnoitteille. Helsingin kaupunginmuseo. Otava, Keuruu 2014.

Laine, S. 1996. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin Rakennusvirasto. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996:3. Helsinki.

Laine, S. 1996. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä, hoito-ohje. Helsinki: Helsingin kaupungin Rakennusvirasto.

Sähköiset lähteet

Museoviraston ylläpitämä muinaisjäännösrekisteri:

<https://www.museoverkko.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>